

PROVOCĂRI DEMOGRAFICE ȘI POLITICI NECESARE

**GAGAUZ Olga, dr. habilitat în sociologie,
Șef Centru de Cercetări Demografice al INCE al AȘM**

Fiind o parte componentă a politicii sociale a statului, politica demografică include un șir de măsuri juridice, economice, organizaționale care se intersectează și au drept scop de a modifica comportamentul demografic al populației. Totodată, reproducerea populației este determinată de situația socioeconomică a țării, politica economică și socială a statului. Caracterul relațiilor *economia-populație* este destul de complex, caracterizându-se printr-o strânsă legătură existențială. Sintagma „*populație și dezvoltare*”, care a intrat în circuitul științific și sociopolitic relativ recent, accentuează rolul primordial al populației pentru existența societății însăși, al cărei rol economic se concretizează prin faptul că este un suport al factorului de producție primar și, care reprezintă destinatarul și consumatorul rezultatelor oricărei activități economice. Pe de altă parte, satisfacerea nevoilor umane, deci ale populației, constituie scopul general, ultim al activităților socioeconomice, în timp ce producerea și distribuția bunurilor reprezintă doar mijlocul concret prin care se asigură cele necesare atingerii scopului demonstrat. Populația totală, pe de o parte, și populația activă și ocupată, pe de altă parte, se află la baza relației dintre scopul ultim al producției și mijloacele folosite pentru atingerea lui. Astfel, în dezvoltarea socioeconomică populația este un factor endogen (intern), care, la rândul său, este determinat de procesele socioeconomice. Dubla poziție a populației în sistemul de relații *economia-populație* constituie un argument puternic în favoarea aprecierii factorului demografic ca variabilă endogenă a creșterii și dezvoltării economice, toate politicile statelor europene, fiind conjugate cu schimbările demografice.

În prezent, necesitatea de promovare a politicii demografice este recunoscută în toate țările din lume, indiferent de situația demografică și tempoul de creștere a populației. În cadrul conferinței regionale organizate de Fondul ONU pentru Populație (UNFPA) și UNECE la 1-2 iulie 2013 (Geneva, Elveția) cu privire la continuitatea Programului de Acțiuni de la Cairo pentru Populație și Dezvoltare din 1994, în baza evaluării generale a tendințelor demografice de lungă durată și a politicilor în toate cele 56 de state din spațiul UNECE, inclusiv Republica Moldova, au fost determinate politicile prioritare în domeniul populației pentru următoarele decenii. Una dintre cele mai importante concluzii ale conferinței, ce își găsește confirmare în rezultatele cercetărilor științifice, a fost recunoașterea faptului că *o societate poate să obțină prosperitate socioeconomică și în condiții de creștere demografică scăzută, sau chiar în lipsa acesteia*.¹ Nu contează numărul populației, ci caracteristicile calitative ale acesteia. Creșterea continuă a duratei medii a vieții populației și a proporției vârstnicilor în ansamblul populației accentuează necesitatea valorificării potențialului uman al acestora, în special a celor care posedă un grad înalt de educație și experiență profesională, poate contribui esențial la dezvoltarea societății în cazul în care s-ar oferi asemenea oportunități.

În pofida tendințelor demografice comune pentru țările europene există și specificul național al Republicii Moldova, ceea ce determină necesitatea elaborării și implementării politicilor, care s-ar conjuga cu principiile și prioritățile regionale (investiții în capitalul uman, promovarea continuă a egalității de gen, educație calitativă continuă pe tot parcursul vieții și accesul la servicii de sănătate, sănătatea reproductivă și sexuală) și s-ar accentua pe domeniile, care afectează dezvoltarea cantitativă și calitativă a populației, prezintă un impediment pentru dezvoltarea socioeconomică durabilă a țării.

¹ UNECE. Regional Report: ICPD Beyond 2014, p.55.

<http://www.unece.org/Population/Population/Paupubwelcome/Ageing/2013/Regionalnyi-Doklad-Eehk-Oon-Mknr-Posle-2014-Goda/Docs.Html>

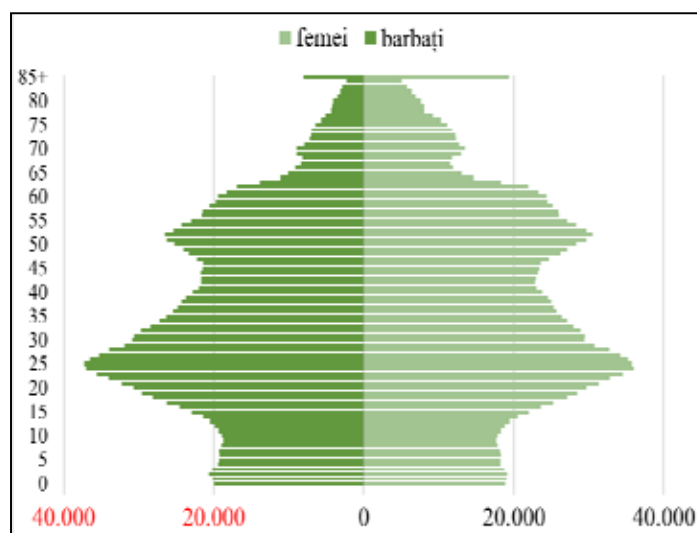

Figura 1. Piramida pe vârste și sexe a populației Republicii Moldova, populația stabilă, anul 2013

Sursa: BNS.

În prezent situația demografică în Republica Moldova este determinată de dinamica proceselor demografice (natalitatea, mortalitatea, migrația) și de structura populației, se caracterizează prin modificări negative în reproducerea generală a populației, fiind oficial recunoscută ca un declin demografic¹, care ascunde semne de criză demografică latentă.

Piramida pe vârste și sexe a Republicii Moldova s-a format sub influența modificărilor evoluționiste ale mortalității și natalității, precum și a impactului cataclismelor sociale și economice din secolul XX. Aceasta încă este marcată de scăderea notabilă a numărului de nașteri în anii 1942-1945 și de "ecoul" acestei reduceri peste 20 de ani, consolidat de scăderea fertilității în anii 1960. Apoi se observă și scăderea numărului de nașteri la sfârșitul anilor 1980 ("cel de-al doilea ecou" al războiului), precum și creșterea numărului de nașteri de la mijlocul anilor 1980 ca rezultat al politicilor familiale promovate în această perioadă. În piramida anului 2013 își găsește reflectare și scăderea numărului de nașteri după anul 1990 și creșterea lor după 2002.

Structura pe vârste a populației, la momentul actual și pentru următoarele decenii s-a format, iar schimbarea semnificativă a acesteia este practic imposibilă. Refluxul migrațional sporește procesul de îmbătrânire a structurii pe vârste, având un impact considerabil asupra modificării raportului între trei grupuri mari de vârstă: copii, adulți și vârstnici. În așa mod, există unele premise obiective de manifestare a tendințelor negative în dinamica sporului natural, care pot fi stopate numai prin schimbări pozitive radicale în regimurile de fertilitate și mortalitate.

Piramida pe vârste și sexe ne permite să prevedem când, în condițiile regimului constant de reproducere a populației, va avea loc următoarea îngustare a bazei piramidei și îngroșarea vârfului acesteia. Trebuie să constatăm că procesul s-a declanșat: în următorul deceniu reducerea numărului absolut al nașterilor este inevitabilă, dat fiind faptul că în cea mai activă vârstă de reproducere vor intra generațiile puțin numeroase născute după anii '90, pe când în vârsta de pensionare vor intra generațiile numeroase născute la sfârșitul anilor '50 – începutul anilor '60, ceea ce va determina și majorarea sporului natural negativ.

Însă nu numai depopularea, dar și fluctuațiile numerice ale generațiilor (valorile demografice) în structura pe vârste a populației au implicații negative pentru dezvoltarea socioeconomică a țării. Printre consecințele evidente: fluctuațiile cererii pentru serviciile instituțiilor de învățământ și a

¹ Programul Național Strategic în domeniul Securității Demografice a Republicii Moldova (2011-2025). Hotărârea Guvernului RM Nr.768 din 12.10.2011. În: Monitorul Oficial Nr. 182-186 din 28.10.2011.

celor de asistență medicală în condițiile reducerii constante a contingentului de copii (Tabelul 1), ceea ce invocă necesitatea întreprinderii unor măsuri ce ar asigura eficiența investițiilor în aceste două sectoare.

Tabelul 1. Dinamica numărului populației în vârstă de 0-15 ani, anii 2014-2030

Anii	Numărul populației în vârstă 0-15 ani (mii)	Scădere în raport cu anul precedent		% în raport cu populația totală
		(mii)	(%)	
2014	607.7			17.1
2015	605.6	-2.1	0.3	17.1
2016	603.8	-1.8	0.3	17.0
2017	602.0	-1.9	0.3	17.0
2018	599.9	-2.1	0.3	17.0
2019	596.8	-3.1	0.5	16.9
2020	591.3	-5.5	0.9	16.8
2021	584.7	-6.6	1.1	16.7
2022	576.7	-7.9	1.4	16.6
2023	568.0	-8.7	1.5	16.4
2024	557.8	-10.1	1.8	16.2
2025	544.7	-13.1	2.4	15.9

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE, prognoza populației.

Dividendul demografic prezintă o oportunitate pentru creșterea economică accelerată, ca rezultat al declinului fertilității și mortalității și, ulterior, al modificării structurii pe vârste a populației.

Cu reducerea numerică a nașterilor pe parcursul anului într-o țară tânără efectivul populației dependente crește mai lent în raport cu populația în vârstă de muncă. Cu mai puține persoane care necesită suport, o țară are o fereastră de oportunitate pentru creștere economică rapidă pe contul beneficiilor apărute ca urmare a scăderii sarcinii demografice (se consideră că populația în vârstă aptă de muncă produce mai mult, decât consumă, iar diferența se repartizează între persoanele întreținute – copii și vârstnici). Având condiții egale în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, șomajul, productivitatea muncii etc., asemenea situații duc la creșterea produsului intern brut pe cap de locuitor, astfel oferind populațiilor "*dividendul demografic*". Însă beneficiile nu se produc în mod automat, ci apar atunci când se implementează politicile economice și sociale adecvate, cum ar fi investiții în sectorul de producere, creșterea ocupării forței de muncă, dezvoltarea infrastructurii sociale, investiții suplimentare în ocrotirea sănătății, educație etc.

Mai puțin vizibile sunt oscilațiile ofertei pe piața muncii și raportului dintre populația ocupată și cea neocupată (sarcina demografică). De menționat că, scăderea numărului populației nu a avut până acum efecte economice negative semnificative și vizibile, ci invers, reducerea numerică a populației a diminuat presiunea asupra sistemelor de învățământ, sănătate, asigurări sociale și protecție socială. În plus, în ultimele decenii structura populației, pe lângă îmbătrânirea demografică a cunoscut și unele modificări pozitive cu semnificație importantă pentru asigurarea creșterii economice (*dividendul demografic*). Astfel, numărul absolut al populației în vârstă aptă de muncă a fost în creștere continuă, majorându-se în perioada anilor 2000-2013 cu circa 244 mii, pe când ponderea în ansamblul populației a atins valori maxime – circa 66%. În plus a avut loc întinerirea forțelor de muncă, datorită faptului că pe piața muncii au intrat generațiile numeroase născute în anii '80 cu un nivel de studii relativ înalt, cunoștințe avansate, constituind un potențial valoros pentru sectorul economic. Însă acest dividend demografic nu a fost valorificat în măsura cuvenită. Posibilități reduse de angajare în economia națională

conform preferințelor personale, dar și lipsa oportunităților de a obține venituri adecvate pentru trai impun tinerii să emigreze. Astfel, 76,5% din migranții de muncă au indicat ca motiv principal al plecării peste hotare prezintă *salariile mici în Moldova*. Printre alte motive au fost invocate *lipsa locurilor de muncă conform competențelor/calificărilor avute (8,8%) și condițiile de muncă proaste (6,0%)*¹.

În Republica Moldova perioada "ferestrei oportunităților" încă nu s-a epuizat, însă această etapă este foarte aproape. În prezent, se încheie etapa depopulării cu dividendul demografic, când reducerea numărului populației este însoțită de majorarea contingentului în vârstă aptă de muncă. În viitorul apropiat, începe altă etapă – depopularea fără dividendul demografic: populația în vârstă aptă de muncă se va reduce continuu.

Factorul dominant în modificarea efectivului populației în vârstă aptă de muncă prezintă raportul dintre impactul pozitiv al "efectului de cohorta" și impactul negativ al mortalității excesive, în special al bărbaților. Rolul migrației în acest proces se reduce la accentuarea influenței acestor două componente.

Cu toate că în următorul deceniu potențialul forței de muncă se va menține la un nivel destul de înalt (Tabelul 2), reducerea anuală oscilându-se în limitele unui procent, o parte semnificativă din acest contingent muncesc peste hotare, ocupând locuri de muncă necalificate care nu corespund pregătii profesionale, ceea ce duce nu numai la reducerea cantitativă a potențialului forței de muncă, ci și provoacă schimbări calitative nefavorabile.

Tabelul 2. Dinamica numărului populației în vârstă aptă de muncă, anii 2014-2030

Anii	Numărul populației în vârstă aptă de muncă (16-56/61, mii)	Reducerea în raport cu anul precedent		% în raport cu populația totală
		(mii)	(%)	
2014	2333.4			65.7
2015	2315.6	-17.8	0.8	65.2
2016	2293.6	-22.0	0.9	64.7
2017	2271.8	-21.9	1.0	64.2
2018	2250.7	-21.1	0.9	63.8
2019	2229.1	-21.6	1.0	63.3
2020	2210.3	-18.8	0.8	63.0
2021	2190.9	-19.4	0.9	62.7
2022	2174.3	-16.6	0.8	62.5
2023	2158.1	-16.2	0.7	62.3
2024	2144.3	-13.8	0.6	62.2
2025	2133.5	-10.7	0.5	62.3

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE, prognoza populației.

Modificarea raportului dintre contingentul care va intra și va ieși pe piața muncii, va avea consecințe semnificative în ceea ce privește oferta forței de muncă, productivitatea muncii și cererea forței de muncă.

Cu toate acestea, schimbările de pe piața muncii, nu sunt în mod hotărâtor determinate de efectele demografice. Dinamica negativă a locurilor de muncă în continuare influențează negativ productivitatea muncii, creșterea economică și bunăstarea populației, deoarece salariile au cea mai mare pondere în formarea veniturilor populației. Funcționarea pieței muncii în Republica Moldova este afectată de fenomene cum ar fi proporția înaltă a locurilor de muncă cu

¹ Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, 2007-2012.
<http://demografie.md/?pag=news&opa=view&id=384&tip=noutate&start=&l=>

productivitate joasă și nivel de salarizare redus; nivelul ridicat al șomajului de lungă durată și șomajul înalt în rândul tinerilor; pondere înaltă a activităților informale într-o serie de sectoare și ramuri de producție; lipsa unui sistem adecvat de monitorizare și prognozare a pieței forței de muncă; etc.

Este cunoscut că în deceniile viitoare îmbătrânirea demografică a populației va avea o expansiune rapidă. În numeroase lucrări și rapoarte, se manifestă îngrijorarea cu privire la îmbătrânirea populației și majorarea sarcinii economice asupra populației active, astfel pe prim-plan fiind înaintate efectele negative ale procesului dat. Această tratare unilaterală a îmbătrânirii populației plasează pe plan secundar una din cele mai importante realizări obținute în urma progresului social – creșterea duratei medii a vieții, care deschide noi orizonturi și posibilități pentru dezvoltarea potențialului uman. Cu toate că în ultimii ani se înregistrează o evoluție pozitivă în dinamica valorilor speranței de viață la naștere, în comparație cu alte țări europene Republica Moldova se înscrie în grupa statelor cu un nivel comparativ scăzut al acesteia: 67 ani pentru bărbați și 75 pentru femei (în anul 2012), pe când media europeană constituie 72 de ani pentru bărbați și 80 de ani pentru femei.

În prezent cetățenii Republicii Moldova au o durată medie a vieții mai scăzută, precum și durata activității economice mai scăzută, vârsta de pensionare fiind la fel mai mică, decât în alte țări. În următorul deceniu formarea efectivului populației în vârsta de pensionare va fi sub influența efectului de cohortă. Datorită faptului că în vârsta de pensionare vor intra generațiile numeroase născute la sfârșitul anilor `50 - începutul anilor `60, se va înregistra o creștere impunătoare a acestui contingent de populație, în special în următorii trei ani, rata anuală de creștere constituind 2,5-2,9% (Tabelul 3).

Tabelul 3. Dinamica numărului populației în vârstă de pensionare, anii 2014-2030

Anii	Numărul populației în vârstă de pensionare (57+/62+), mii	Creștere în raport cu anul precedent		% în raport cu populația totală
		(mii)	(%)	
2014	611,8			17,2
2015	627,7	15,9	2,5	17,7
2016	646,2	18,5	2,9	18,2
2017	663,3	17,1	2,6	18,8
2018	678,2	14,9	2,2	19,2
2019	693,0	14,7	2,1	19,7
2020	705,7	12,7	1,8	20,1
2021	718,4	12,8	1,8	20,6
2022	728,1	9,7	1,3	20,9
2023	736,5	8,4	1,1	21,3
2024	742,5	6,0	0,8	21,6
2025	747,0	4,5	0,6	21,8

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE, prognoza populației.

Totodată contingentul de pensionari se completează cu persoanele care s-au retras de pe piața muncii pe motivul invalidității, ceea ce mărește semnificativ numărul de pensionari. De remarcat, că pe parcursul ultimelor decenii, peste 20% din numărul total de pensionari constituie invalizii. Dinamica acestui contingent este destul de stabilă, mai mult de atât se înregistrează majorarea pensiilor de invaliditate nou-stabilite ¹.

¹ Raportul social anual, 2012. / Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei.
http://www.mmprsf.gov.md/file/2014/RAPOARTE/MMPSF_RS_2012.pdf

Transformările demografice ce s-au produs și ce se prefigurează prezintă rezultatul modificărilor macrosociale globale, inclusiv al tranziției demografice – tranziției de la nivelurile ridicate ale mortalității și fertilității la nivelurile scăzute ale acestora, având consecințe multiple din perspectiva dezvoltării demografice, socioeconomice și culturale a societății (fig. 2). Aceste consecințe, de regulă, au un caracter de lungă durată, căpătând proporții sporite sau reducându-se la unele etape ale dezvoltării demografice în funcție de tipul structurii de vârstă. De menționat că deseori consecințele modificării structurii pe vârste a populației se tratează superficial, fiind reduse numai la problemele legate cu îmbătrânirea populației. Însă acestea au un spectru cu mult mai larg și cuprind toate grupele de vârstă lăsându-și amprenta asupra multiplelor procese sociale. Modificările în structura de vârstă a populației implică schimbarea structurii generale a necesităților sociale.

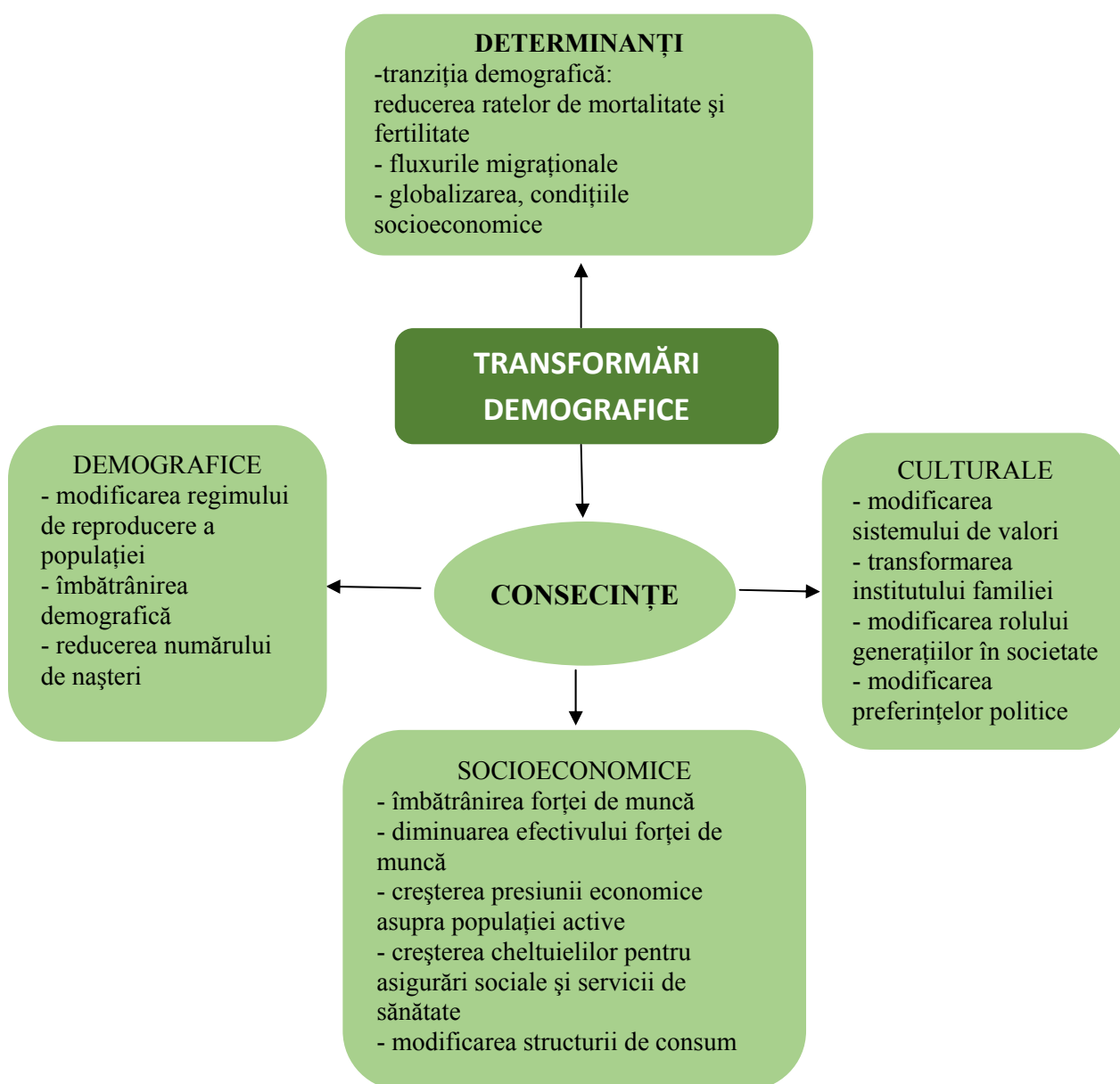

Figura 2. Transformări demografice: determinanți și consecințe ale acestora

Transformările inevitabile în structura pe vârste a populației urgentează necesitatea unor reforme mai ample astăzi pentru a ajuta țara să evite probleme potențiale de mâine. Revizuirea politicilor economice și determinarea acțiunilor strategice în domenii-cheie vor contribui la

diminuarea impactului cauzat de schimbările demografice actuale, și vor asigura consolidarea integrării sociale, crearea condițiilor favorabile pentru tineri și pentru populația în vârstă.

Modificarea structurii pe vârste a populației afectează condițiile de bază ale funcționării pieței muncii, provocând schimbări structurale ale acesteia. Creșterea în viitorul apropiat a efectivului grupului de vârstă de 50–64 ani sporește problema îmbătrânirii active. Acest segment de vârstă implică aspecte legate de politicile de ocupare și reforma sistemului de pensionare, crearea oportunităților pentru prelungirea activității economice, astfel contribuind la reducerea raportului de dependență. Partea mai în vârstă a populației active va crește sensibil, atât din cauza tendințelor demografice stabilite, cât și din motivul că pe termen lung este puțin probabil să poată continua recurgerea la pensionarea anticipată. Necesitatea de a menține pe piața muncii un număr crescut de lucrători mai în vârstă reclamă o nouă abordare a tuturor problemelor legate de raportul între vârstă și piața muncii (educație continuă, recalificare, crearea locurilor de muncă speciale cu orar de muncă flexibil etc.) Învățarea și recalificarea populației pe întreaga durată a vieții va deveni tot mai importantă pe măsura creșterii duratei medii de viață și dinamicii economice în deceniile următoare.

Schimbările demografice vor exercita presiune asupra sistemului de educație în două moduri. Pe de o parte, reducerea contingentului de elevi va provoca scăderea cererii pe piața forței de muncă pentru cadre didactice, ceea ce va face posibilă economisirea unor resurse bugetare. Pe de altă parte, pentru a spori capacitatea de continuare a activității economice a persoanelor vârstnice va fi necesar de a organiza sistemul de educație continuă (pe toată durata vieții active), precum și de a elabora noi forme de instruire, ce în prezent lipsesc în Republica Moldova.

O educație de bază de calitate înaltă, în condițiile dinamice ale societății contemporane, dezvoltării rapide a tehnologiilor informaționale, urmează să constituie acel fundament pe care anagajații își vor putea sprijini noile calificări.

Consolidarea capacităților sistemului de învățământ (infrastructura și personalul) pentru a veni în întâmpinarea schimbărilor considerabile în structura contingentului de "elevi" prin extinderea programelor educaționale, promovarea și încurajarea educației pe toată durata vieții pentru a răspunde oscilațiilor de înscriere la învățământ la anumite nivele. Încurajarea angajatorilor să ofere instruire/recalificare personalului propriu și altor persoane, promovarea relațiilor reciproc avantajoase între instituțiile de învățământ și angajatori, dezvoltarea sectorului privat în domeniul învățământului (cursuri de pregătire profesională, recalificare).

Dupa cum a fost menționat, în prezent Republica Moldova dispune de o populație aptă de muncă relativ tânără, astfel având un potențial însemnat pentru asigurarea creșterii economice. Este important ca acțiunile în acest domeniu să nu fie axate pe măsurile ce se vor impune când se va resimți insuficiența forței de muncă, ci este necesar ca eforturile să fie concentrate asupra creării locurilor de muncă pentru generațiile economic active: atât pentru tinerii care intră pe piața forței de muncă, cât și pentru persoanele mai în vârstă, care doresc să-și prelungească activitatea economică. Astfel, efectele îmbătrânirii populației pot fi contracarate de creșterea ratei de ocupare.

Creșterea productivității muncii este al doilea factor esențial în menținerea și îmbunătățirea contribuției forței de muncă la dezvoltare. Schimbările pe piața muncii nu sunt determinate în mod decisiv de efectele demografice. Situația țărilor economic dezvoltate, cu un nivel de îmbătrânire mult mai mare decât în Republica Moldova, indică faptul că în ultimii ani sporirea productivității muncii a fost singurul factor major care a influențat creșterea venitului pe cap de locuitor¹. Creșterea productivității muncii ar putea să minimalizeze efectele cantitative ale

¹ De la roșu la gri: "A treia tranziție" a populațiilor în curs de îmbătrânire din Europa de Est și din fosta URSS. http://www.unfpa.md/images/stories/pdf/De_la_rosu_la_gri.pdf

micșorării efectivului forței de muncă. Inovațiile și schimbările tehnologice sunt o parte indispensabilă în realizarea acestui deziderat.

Dezvoltarea pieței muncii, stimularea ocupării în sectorul formal al economiei va contribui la creșterea încasărilor fiscale și posibilităților pentru lărgirea unor programe sociale destinate persoanelor în etate. Pe lângă acestea, adaptarea pieței muncii la îmbătrânirea populației include astfel de măsuri ca preîntâmpinarea pensionării precoce, eliminarea discriminării pe piața muncii a persoanelor vârstnice, creșterea competitivității profesionale a persoanelor vârstnice, precum și crearea condițiilor favorabile pentru muncă decentă (iluminare, grafic de lucru etc.)

Creșterea numărului populației în vârstă de pensionare provoacă problema asigurării stabilității fondurilor de pensionare și creșterii cheltuielilor pentru formarea acestora. Pentru Republica Moldova problema se complică prin faptul că majoritatea persoanelor în vârstă de pensionare beneficiază de pensii, dar populația în vârstă aptă de muncă nu participă integral la completarea fondurilor sociale. Cauzele sunt multiple: șomajul, intensitatea proceselor migrației nereglementate în scop de muncă peste hotare, proporțiile considerabile ale economiei tenebre ș.a. care, per ansamblu, reduc capacitățile Bugetului Asigurărilor Sociale.

Din motive economice, pur și simplu din cauza constrângerilor bugetare inevitabile, majorarea vârstei de pensionare, probabil, va fi inevitabilă. Dar din punctul de vedere al premiselor demografice, Republica Moldova încă nu posedă condițiile necesare pentru realizarea reformei respective. Experiența mai multor țări arată că îmbătrânirea populației se derulează în paralel cu întinerirea acesteia, în sensul că se deplasează hotarele bătrâneței. Oamenii nu doar trăiesc mai mult, dar, de asemenea, ajung la vârste mai înaintate, menținându-și starea de sănătate mai bună, existând astfel motive obiective pentru extinderea perioadei de activitate economică a acestora. În Republica Moldova situația fiind cu totul alta, sănătatea populației caracterizându-se prin niveluri înalte de morbiditate și invaliditate. În aceste condiții, creșterea vârstei de pensionare poate fi însoțită de multiple consecințe economice și sociale. În prezent, acest segment al pieței forței de muncă (angajații în vârstă de pensionare) funcționează pe baza de auto-reglementare. Cine poate, dorește și își găsește de lucru muncește, restul – nu. Nici guvernul, nici angajatorii nu au obligațiuni față de ei, lucrătorii ineficienți, inclusiv pe motiv de sănătate, sunt în mod natural eliminați de pe piața forței de muncă. În anii următori, oferta brațelor de muncă, odată cu intrarea pe piața forței de muncă a generațiilor puțin numeroase născute după anii 1990, va fi cu mult mai redusă, și, în aceste condiții, menținerea activității economice a pensionarilor va fi foarte actuală. Cu toate acestea, cuprinderea largă a persoanelor vârstnice, care deseori au probleme de sănătate, în activitatea economică, poate constitui o piedică în calea dezvoltării economice, provocând creșterea șomajului din contul aceluiași persoane vârstnice, care nu-și pot găsi locuri de muncă în funcție de posibilitățile lor, ceea ce la rândul său va determina creșterea obligațiilor sociale ale statului față de acest segment al populației, etc.

În acest context, urmează să mai menționăm că aproximativ peste zece ani, Republica Moldova va avea mulți rezidenți în vârstă de pensionare, care nu vor avea dreptul la asigurare socială, dat fiind faptul că nu au contribuit la formarea fondului social (migranții de muncă și alte categorii de angajați neasigurați social). Aceste persoane urmează să fie susținute prin măsurile asistenței sociale, iar sistemul actual al pensiilor și asistența socială va trebui să fie extins, astfel încât să asigure persoanelor dreptul la protecția socială din partea statului.

Modernizarea sistemului de pensionare este o problemă care necesită soluționare cât mai rapidă, având drept scop creșterea treptată a vârstei de pensionare, egalarea acesteia dintre bărbați și femei, precum și introducerea unui format definit de contribuții prin dezvoltarea unei scheme pe mai mulți piloni, care pe lângă sistemul public de pensii de tip PAYG va include fondurile de pensii cu contribuții obligatorii și benevole. Reformarea sistemului de pensii nu va rezolva în mod automat problema garanției venitului pentru persoanele vârstnice, dat fiind

faptul că sistemul actual de pensii (PAYG) și cel cumulativ (multipilon) nu sunt perfecte, stabilitatea lor fiind determinată de mai mulți factori.¹ În condițiile instabilității economice, veniturilor scăzute ale populației, nivelului înalt al sărăciei ambele sisteme provoacă inegalitatea economică: sistemul de pensii PAYG, al cărui eficiența depinde de factorul demografic (ponderea populației în vârstă aptă de muncă), sporește dezvoltarea inegalității între generații, iar sistemul cumulativ – în cadrul pensionarilor (în condițiile actuale o proporție nesemnificativă a populației dispune de venituri pentru a face acumulări în fonduri de pensionare). Pe lângă acestea introducerea sistemului cumulativ de pensii poate constitui un factor suplimentar pentru reducerea natalității, dat fiind faptul că apariția copilului în familie micșorează nivelul acumulărilor, respectiv, și volumul contribuțiilor posibile. Dacă își va găsi confirmare ipoteza economistului francez din secolul al XIX-lea Jean-Baptist Say "că e mai bine să faci acumulări, decât să naști copii", atunci procesul de îmbătrânire a populației va accelera.

De menționat că, rezolvarea obiectivelor ce țin de asigurarea vieții sănătoase și active a persoanelor vârstnice, al căror număr va fi în creștere continuă, oferirea posibilităților de a obține un loc de muncă decent, în virtutea necesității sau dorinței de a rămâne economic activ, precum și accesului la serviciile medicale și asistența socială corespunzătoare, va fi un lucru dificil. Dacă în țările economic dezvoltate generațiile persoanelor vârstnice actuale și cele care urmează, în condițiile stabilității economice și nivelului de trai înalt, au avut posibilitate să-și acumuleze resurse materiale de rezervă și pot achita, de exemplu, unele servicii de asistență socială, îngrijire la domiciliu etc., atunci în Republica Moldova vârstnicii actuali și generațiile următoare ale vârstnicilor sunt cei care au fost șomeri sau au muncit în sectorul agricol, având salarii extrem de mici și, respectiv, alocări reduse în fondul social sau au muncit peste hotare și n-au contribuit la formarea fondurilor sociale. Dacă nu va fi obținută o creștere economică și nu vor fi majorate ritmurile acesteia, atunci pentru rezolvarea problemelor ce țin de îmbătrânirea populației va fi necesar de a majora sarcina asupra populației în vârstă aptă de muncă (majorarea impozitelor sau altor contribuții).

Sistemul actual al instituțiilor socioeconomice s-a format în condițiile populației tinere și nu corespunde necesităților societății ce se află în procesul de îmbătrânire demografică rapidă. Astfel, reformarea sistemului instituțional prezintă o necesitate obiectivă, iar ignorarea acestui fapt sau tergiversarea reformelor va conduce la creșterea costurilor acestora. Totodată, în promovarea politicilor demografice și socioeconomice urmează să ținem cont de caracterul intersectorial al problemelor existente și a celor care pot apărea în procesul de modificare a structurii pe vârste a populației. Identificarea soluțiilor în acest domeniu înseamnă că trebuie întreprinse reforme consecutive pe piața muncii, în sistemul de pensii, de educație, de sănătate, precum și o dirijare mai bună a proceselor migraționale. Activitatea sau lipsa activității în una din domeniile enumerate va avea un efect de bumerang asupra altor sfere (reforma sistemului de pensionare nu va fi eficientă fără dinamica pozitivă în sănătatea populației, dezvoltarea pieței muncii etc).

¹ Spre un sistem sustenabil de pensii în Republica Moldova / V. Antonov, V. Frunzaru, O. Poalelungi. Chișinău, 2012, p.17.